

Louis Guilloux. *Het zwarte bloed*. Vertaald uit het Frans en van een nawoord voorzien door Mirjam de Veth. Coppens & Frenks
Henri Godard. *Louis Guilloux. Romancier de la condition humaine*.
Gallimard

'Stijl', schrijft Louis Guilloux (1899-1980) in zijn dagboek, 'is misschien niets anders dan een vorm van bijgeloof. Het komt er slechts op aan de dingen met kracht te zeggen'. In zijn bekendste roman *Le sang noir* uit 1935 heeft Guilloux dit recept op overrompelende wijze in praktijk gebracht.

Neem alleen al het begin, waar we de hoofdpersoon, de oude filosofie-leraar François Merlin die steevast wordt aangeduid met zijn bijnaam 'Cripure' (een verbastering van Kants *Critique de la raison pure*), op een divan zien slapen, omringd door zijn drie hondjes. Wanneer de dienstmeid Maia binnenkomt, ontwaakt hij, waarna snel duidelijk wordt dat haar taken zich niet tot de huishouding beperken. Hoewel hij er eigenlijk geen zin in heeft, grijpt Cripure de dikke Maia onder de rokken, en 'zonder een woord' kruipt zij op de divan. 'Hij wierp zich op haar alsof hij van een muur naar beneden stortte', lezen we vervolgens. Zodra het gegrom, geblaf en gekef van de hondjes is verstomd, zegt Maia simpelweg: 'Klaar?' Een alinea verder staat dit dialoogje: 'Wil je nog een keer, liefje?' 'Ik walg van je'. En Guilloux besluit met een droog: 'Ze drong niet aan'.

Dat is wat je noemt met de deur in huis vallen. In niet meer dan anderhalve bladzijde staat de verhouding van deze Cripure met zijn Maia op het netvlies getekend. Meteen zit je midden in het verhaal, om daar bijna zeshonderd bladzijden lang niet meer van los te komen.

Het aardige is natuurlijk dat de verhouding van dit bizarre tweetal op den duur aanzienlijk gecompliceerder blijkt te zijn dan het begin suggereert. Want op haar grove, volkse manier houdt Maia echt van Cripure, ook al bedriegt ze hem zo nu en dan met een ander. De ware botterik is hij, die denkt dat het haar alleen om zijn geld te doen is en die verbaasd staat over haar tranen, als hij in een potsierlijk duel het leven dreigt te verliezen.

Binnen het tijdsverloop van de roman zijn we dan pas vierentwintig uur verder. Meer dan één etmaal heeft Guilloux - net als Joyce in zijn *Ulysses* - niet beschreven, maar dat is ruim voldoende om de hele wereld van een Bretons provinciestadje in oorlogstijd (de roman speelt in de nadagen van 1917) tot leven te wekken. Vierentwintig uur is ook de voorgeschreven tijdspanne van een klassieke tragedie, en daar doet *Le sang noir* onmiskenbaar aan denken. Alles wijst erop dat de hoofdpersoon de dag niet zal overleven. Maar niet het duel (dat uiteindelijk niet doorgaat) of de door boosaardige leerlingen losgedraaide moeren van zijn fiets veroorzaken Cripure's dood: hij schiet zich zelf een kogel door het hart, als hij ontdekt dat zijn hondjes het manuscript van zijn *Anthologie van de wanhoop* hebben verscheurd.

Louis Guilloux is een nu - zeker in Nederland - vrijwel vergeten schrijver. In de jaren dertig, toen hij voor *Le sang noir* op het nippertje niet de Prix Goncourt kreeg, was dat anders. Hij stond destijds bekend als een proletarisch en links geëngageerd auteur, een vriend van André Malraux en een van de metgezellen van André Gide op

diens beruchte reis naar de Sovjet-Unie in 1936. In Nederland wekt zijn naam hoogstens een vage herinnering bij de bewonderaars van Du Perron die - via Malraux - eveneens met hem bevriend raakte.

Dat laatste zou voldoende moeten zijn om Guilloux' reputatie als proletarisch en geëngageerd schrijver te relativieren. Terecht, vindt Henri Godard in zijn onlangs verschenen studie *Louis Guilloux. Romancier de la condition humaine*. Guilloux, die zich nooit aan enige partij heeft gebonden, bedreef geen politiek onder het mom van literatuur. Met Malraux deelde hij dezelfde metafysische preoccupaties en met Céline had hij het pessimisme gemeen, zij 't niet zonder een vleugje vertrouwen in de mogelijkheid van verzet en verandering.

Aanvankelijk koesterde hij dan ook plannen voor een vervolg, waarin de jonge ex-luitenant Lucien Bourcier (die ook in *Le sang noir* voorkomt) de hoofdpersoon zou zijn. Terwijl de tragedie of liever tragi-komedie van Cripure zich voltrekt, steekt Lucien het Kanaal over met de intentie via Engeland naar Rusland te reizen, waar zojuist de bolsjewistische revolutie is uitgebroken. Maar vermoedelijk zijn Guilloux' ervaringen in Stalins Sovjet-Unie er debet aan geweest, dat dit optimistischer tweede deel nooit is geschreven.

Van Cripure vindt Lucien dat hij moet 'verdwijnen'; hij past niet in de revolutionaire toekomst die hem voor ogen staat. Maar dat maakt Cripure nog niet tot een doorsnee-bourgeois. Integendeel, deze karikaturale Cripure met zijn mismaakte, reusachtige voeten en handen, zijn voortdurend in de modder vallend lorgnet en zijn kunstgebit, die in zijn woonplaats het mikpunt is van ieders spot, ontpopt zich als een vat vol tegenstrijdigheden.

Hij veracht de kleinburgerlijke 'pissebedden' in zijn omgeving, maar realiseert zich tegelijkertijd zelf geen haar beter te zijn. Hij verafschuwt de vaderlandslievende retoriek van zijn collega's, maar geeft zich er zelf bij gelegenheid ook aan over. Hij haat het kapitalisme, maar koestert zijn huizenbezit en zijn spaarcentjes. Hij wordt gekweld door de liefde voor zijn Toinette (die hij twintig jaar voordien uit lafheid heeft verlaten), maar blijft blind voor de reële liefde van Maia. En als filosoof verloochent hij het werk waarmee hij in zijn jeugd enige faam heeft verworven. Niet ten onrechte noemt de lucide Lucien hem 'een mislukking die niets anders meer koestert dan zijn mislukking'.

Cripure is dus allerminst de nobele held die zich uit louter eerbare motieven tegen de burgerlijke 'pissebedden' keert, ook al geeft hij de ergste onder hen op het *moment suprême* een klap in het gezicht - de daad waarvoor hij tot een duel wordt uitgedaagd. Het is juist deze dubbelzinnigheid die de roman zozeer de moeite waard maakt. In plaats van een geëngageerd heldenepos, blijkt *Le sang noir* (zwart is de kleur van gestold bloed, een symbool van de dood, schrijft Godard) een roman te zijn over de absurditeit van het bestaan, die vooruitwijst naar Sartre's *La nausée* uit 1938.

Voor deze absurditeit levert de Eerste Wereldoorlog, met zijn talloze doden, gewonden en verminkten, maar ook met zijn patriottisch trompetgeschal, het passende decor. In de kleine gemeenschap van het provinciestedje (gemodelleerd naar Guilloux' geboorteplaats Saint-Brieuc) leidt de oorlog tot een generatiekloof tussen de ouderen die zich te buiten gaan even schijnheilige als gratuite clichés, en de jongeren

die thuis of aan het front ontdekken hoezeer ze door hun ouders en hun leraren zijn 'belazerd'.

Cripure, hoewel ook een leraar, staat daar tussenin. Voor sommigen van zijn oudleerlingen vertegenwoordigt hij als enige de 'geest', zoals de gedeputeerde Faurel het niet zonder pathos uitdrukt, 'het beste dat onze beschaving te bieden heeft, hoewel hij een denker is die zichzelf loochent, maar dat tekent misschien juist zijn grootsheid'. Zo'n opmerking geeft reliëf aan Cripure's contradicties. Is het niet de 'geest' die in de *Grande Guerre*, om met Paul Valéry te spreken, haar fatale 'crisis' heeft gevonden? Cripure zou je kunnen opvatten als het groteske symbool van een beschaving die bezig is zichzelf om zeep te helpen en daar weet van heeft.

Het knappe van Guilloux is dat hij uit dit curieuze mengsel van symboliek, groteske én realiteit (want Cripure is ook een gelijkend portret van zijn eigen filosofieleraar Georges Palante) zo'n levendig en zelfs aandoenlijk personage heeft weten te creëren, ondanks of misschien ook wel dankzij de onverbiddelijkheid waarmee Cripure's zwakheid en zelfverachting worden getekend. Van de 'pissebedden' die zichtbaar worden doordat Guilloux in *Le sang noir* de tegel licht waaronder zij huizen, is hij zonder meer de meest onvergetelijke.

Toch heeft het lang geduurd voordat het Nederlandse publiek met hem en zijn stadsgenoten mocht kennismaken, want de pogingen van Du Perron om Guilloux' meesterwerk vertaald te krijgen zijn indertijd, na veel haken en ogen, op niets uitgelopen. Dat er nu alsnog een 'krachtige' vertaling in de boekhandel ligt, van de hand van Mirjam de Veth (die ook het uitstekende nawoord schreef, waarin alleen over het hoofd wordt gezien dat Du Perrons zestien brieven en kaartjes aan Guilloux gewoon in het laatste deel van zijn *Brieven* staan), is te danken aan Coppens & Frenks. Met *Het zwarte bloed* bewijst deze uitgever opnieuw over een feilloos instinct te beschikken voor romans en verhalen die volstrekt ten onrechte zijn veronachtzaamd.

(*NRC Handelsblad*, 28-1-2000)